

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามหลักพุทธธรรมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19)

Academic Leadership with the Buddhist Principle in Spreading Coronavirus Disease 2019 (COVID - 19)

ชลธิชา เพชรานารากร¹

Chonthicha Phetcharanarakorn¹,

วรกฤต เกื้อนช้าง², สุพรต บุญอ่อน³

Worrakrit Thuanchang², Suprot Boon-on³

บทคัดย่อ

สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่มีนักเรียนอยู่ร่วมกันจำนวนมาก มักจะมีความเสี่ยงสูงในการแพร่ระบาดเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว (Super spread) ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Coronavirus Disease 2019 : COVID-19) การบริหารงานวิชาการในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับภาวะผู้นำทางวิชาการคือ หลักปาปณิกธรรม 3 : จักขุม วิธูโร และ นิสสัยสัมปันโน ภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามหลักพุทธธรรมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักปาปณิกธรรม 2) การจัดการเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม 3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม และ 4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ, หลักพุทธธรรม, สถานการณ์โควิด

Abstract

The schools were a lot of students and had the high risk in spreading the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). The academic administration in spreading the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) **was** important for the administrators in the school administration. The school administrators could apply the Buddhist principle for the academic administration. The Buddhist principle for the academic administration in spreading the Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) was the Papanika-Dhamma (qualities of a successful business) : Cakkhuma (shrewd), Vidhuro (capable of administering business), and Nissayasampanno

¹นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตนครสวรรค์, Email: toon_ack@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ , ประธานที่ปรึกษาคุณิพนธ์และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

³ รองศาสตราจารย์ , อาจารย์ที่ปรึกษาคุณิพนธ์ร่วมและอาจารย์ประจำวิทยาเขตนครสวรรค์

(having a good credit rating). The academic leadership with the Buddhist principle in spreading Coronavirus Disease 2019 (COVID – 19) consisted of 1) the curriculum administration with the Papanika-Dhamma, 2) the learning management with the Papanika-Dhamma, 3) the learning media development with the Papanika-Dhamma, and 4) the learning resource development with the Papanika-Dhamma.

Keywords: Academic Leadership, the Buddhist Principle,
Coronavirus Disease 2019 (COVID – 19)

บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Coronavirus Disease 2019 : COVID-19) มีการระบาด ในวงกว้าง องค์การอนามัยโลก ได้ประเมินสถานการณ์ และประกาศให้โรค COVID-19 เป็นภาวะฉุกเฉิน สำหรับในประเทศไทยนั้น ได้มีการพบผู้ป่วยติดเชื้อจำนวนหนึ่ง เพื่อลดความเสี่ยง ของประชาชนทุกคนต่อการสัมผัสเชื้อโรค และป้องกันไม่ให้ประชาชนได้รับผลกระทบ ต่อสุขภาพ ต้องให้ความสำคัญตั้งแต่การรักษาสุขภาพส่วนบุคคล โดยเฉพาะในประชาชน กลุ่มเสี่ยง ทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีโรคประจำตัว รวมถึงการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม อย่างถูกสุขลักษณะและเหมาะสมในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะ ทางสาธารณสุขระหว่างประเทศ (Public Health Emergency of International Concern)

สถานศึกษาเป็นสถานที่ที่มีนักเรียนอยู่รวมกันจำนวนมาก มักจะมีความเสี่ยงสูง หากมีระบบการจัดการที่ไม่ดี อาจจะมีการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ได้ในกลุ่มเด็ก เนื่องจากพบว่าการติดเชื้อ COVID-19 ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยมีอาการหรือมีอาการแสดง ค่อนข้างน้อย ความรุนแรงจะน้อยมาก แต่เด็กนักเรียนจะเอาเชื้อกลับบ้าน อาจทำให้ การแพร่ระบาดเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว (Super spread) ไปยังบุคคลในบ้าน หากมี การระบาดในกลุ่มเด็กขึ้น จะมีผลกระทบในสังคมหรือผู้ใกล้ชิด เช่น ครู พ่อแม่ ผู้สูงอายุ ที่ติดเชื้อจากเด็ก ดังนั้น หากมีการเปิดเรียน มีโอกาสสูงที่จะเกิดการติดเชื้อในกลุ่มเด็ก เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเด็กเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลและระมัดระวังในการกระจายเชื้อ เป็นอย่างมาก มาตรการในการเปิดเทอม จึงมีความสำคัญมากในการควบคุมการระบาด การวางแผนเปิดเทอมจึงต้องมั่นใจว่า สามารถควบคุมไม่ให้เกิดการระบาดของโรค ในเด็กนักเรียนได้

การจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้นำ โดยเฉพาะผู้นำทางด้านการศึกษา ความสำคัญของผู้นำในองค์กรทางการศึกษาหรือผู้บริหารสถานศึกษานั้น ธีระ รุญเจริญ ได้กล่าวว่า การบริหารกิจการใด ๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะในยุคโลกาภิวัตน์ มีความจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ ในด้านการจัดการศึกษาของประเทศชาติก็เช่นกันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยผู้บริหารจึงจะทำให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ ผู้บริหารการศึกษาต้องเป็นผู้นำทางวิชาการอย่างแท้จริง การศึกษาจึงจะเจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับ วิรุทธิ์ ชาคะกาญจน์ ได้กล่าวถึงสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จก็จะมีผู้บริหารที่มีความสามารถในการนำพาของผู้บริหารสถานศึกษาคือ ผู้อำนวยการความสะกด (Fascinator) เป็นผู้นำ (Leader) เป็นผู้สนับสนุน (Supporter) และเป็นผู้นำนวัตกรรม (Innovation) เข้ามาสู่สถานศึกษาและเป็นผู้ผลักดันการปฏิรูปการศึกษาให้

ก้าวหน้า โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนในที่สุด และสถาบันพัฒนาความก้าวหน้า กล่าวว่าการขับเคลื่อนงานการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปครั้งที่ 2 ให้ไปสู่ความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมนั้นผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งนี้ เพราะเป็นบุคคลที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการและเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตอาสา มีความพร้อมที่จะนำการศึกษาสู่การเปลี่ยนแปลงได้มากที่สุด

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้กำหนดมาตรฐานตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาไว้ว่าผ่านการพัฒนาตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) กำหนดมีสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการประกอบด้วยความเป็นผู้นำทางวิชาการและสามารถส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีผู้บริหารและครูที่มีความรู้ความสามารถสูงในการร่วมกันจัดการศึกษา โดยการจัดอบรมผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร และครูผู้สอนเพื่อให้ได้ผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถและมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษา และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในด้านต่างๆ เช่น ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำ ด้านวิชาการ และด้านบุคลิกภาพ ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จคือผู้บริหารที่สามารถนำเอาความรู้ความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาแต่ละคนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในระยะเวลา และทรัพยากรที่จำกัด ซึ่งจะเป็นผลดีโดยส่วนรวมหากคุณลักษณะของผู้บริหารเป็นที่ยอมรับของครูผู้สอน ก็จะทำให้ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานช่วยให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาการศึกษาได้ตามเป้าหมาย กระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้ใช้ระบบพุทธธรรมมาใช้ในการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดให้คุณสมบัติของการเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุขที่แท้จริงอันเป็นพื้นฐานให้การดำรงชีวิตที่ดีมีความสุขโดยผ่านการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

ประสิทธิ์ เขียวศรี และคณะ ได้กล่าวว่าคุณภาพการศึกษาของไทยมีมาตรฐานค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับหลายประเทศที่อยู่ในระดับเดียวกัน ปัจจัยที่ทำให้คุณภาพการศึกษาของไทยต่ำมาจากความด้อยคุณภาพของครู หลักสูตร วิธีการเรียนการสอน อุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การขาดระบบการประกันคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้ปกครอง ผู้บริหารขาดวิสัยทัศน์ไม่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ ครูไม่มีศักยภาพเพียงพอในการจัดการเรียนการสอนและนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำซึ่งเป็นเรื่อง que ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับจะต้องดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก็เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารวิชาการ และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร จึงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องจะต้องรับรู้เรื่องราวและมีความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารวิชาการในโรงเรียน

ดังนั้น การบริหารงานวิชาการ เป็นสิ่งสำคัญในการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าสถานศึกษาจะอยู่ระดับใดก็ตาม การบริหารงานวิชาการเป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นประการแรก เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงวิชาการ

งานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และ การมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งวัดปัจจัย เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพ

การบริหารงานด้านวิชาการ มีความสำคัญมากกับสถานศึกษา ดังนั้นการที่จะให้งานวิชาการมีประสิทธิภาพได้นั้น ผู้บริหารจึงควรมีมีความเป็นผู้นำ คือภาวะผู้นำทางวิชาการ ที่บ่งชี้ถึงความสามารถในการบริหารงานวิชาการได้ ต้องเข้าใจขอบข่ายของงานวิชาการ ตลอดจนภาระหน้าที่ และองค์ประกอบของพฤติกรรมทางภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นอย่างดี

ความหมายภาวะผู้นำทางวิชาการ

รุ่งนภา นุตราชวงศ์ กล่าวถึง ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง ผู้บริหารโรงเรียนต้องเป็นผู้นำทางวิชาการและมีความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานและหลักสูตร ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้สามารถช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการตัดสินใจในทิศทางที่ถูกต้อง เพื่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับบริบทความต้องการของโรงเรียน นอกจากนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องระบบตรวจสอบและประกันคุณภาพเป็นข้อมูลในการตัดสินใจและปรับปรุงการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุผลตามที่คาดหวังไว้ต่อไป

โกศิษฐ์ เปลรินทร์ ให้ความหมายของภาวะผู้นำทางวิชาการไว้ว่า พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มพูนการเรียนรู้ของนักเรียนโดยอาศัยกระบวนการเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจการเรียนรู้ การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาครู และการส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมการเรียนรู้

ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ไว้ 3 เกณฑ์ใหญ่ คือ

เกณฑ์ที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทาง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545 ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา 2) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 3) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาการศึกษาและมีบทบาทในการส่งเสริมชุมชนแห่งการเรียนรู้ 4) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมใหม่การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริม สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน 5)

ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมและพัฒนาครูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ครูมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน 6) ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 7) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมใหม่การจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น 8) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมใหม่การจัดกิจกรรม และการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 9) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่บุคลากรในโรงเรียนและผู้เรียน 10) ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ 11) ผู้บริหารสถานศึกษามีศักยภาพในการพึ่งตนเอง สามารถบริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และ 12) ผู้บริหารสถานศึกษามีผลการปฏิบัติงานดีเด่น ด้านส่งเสริมผู้เรียนใหม่คุณลักษณะตามมาตรฐาน ดังนี้ ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี ผู้เรียนมีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรีและกีฬา

เกณฑ์ที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการ ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง 2) มีภาวะผู้นำในการริเริ่มการใช้นวัตกรรมเพื่อการเรียนการสอน 3) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) มีศักยภาพในการพึ่งตนเองในการพัฒนางานวิชาการ และ 5) มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ มาปรับใช้ตลอดเวลา

เกณฑ์ที่ 3 ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยอมรับของสังคม และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ ดังนี้ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาอุทิศตนให้กับปฏิบัติงานในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเมตตา กรุณา มีความรับผิดชอบ ยุติธรรมซื่อสัตย์ 3) ผู้บริหารสถานศึกษามีการครองตนที่ดี ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข สิ่งเสพติด 4) ผู้บริหารสถานศึกษาได้รับความศรัทธาและยอมรับด้านคุณธรรมจริยธรรมจากนักเรียน ครู เพื่อน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บังคับบัญชา กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนและ 5) ผู้บริหารสถานศึกษาใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ

อย่างไรก็ตามภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการโรงเรียนในช่วงสถานการณ์โควิดประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

1) การบริหารจัดการหลักสูตร

ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งสถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ

สภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความต้องการของผู้เรียนโดยทุกภาคส่วน เข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2) การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มี มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน และนำพาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะ สำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในการจัดการเรียนรู้

3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่น่าความรู้ ไปสู่ผู้เรียน อยู่ในรูปของสิ่งพิมพ์หรือไม่ใช่สิ่งตีพิมพ์ก็ได้ สื่อการสอนที่ไม่ใช่สิ่งพิมพ์คือ สิ่งประเภท โสตทัศนูปกรณ์ หมายถึงวัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์และวิธีการทางโสตทัศนศึกษาและได้แบ่งสื่อ การเรียนการสอนออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) โสตทัศนวัสดุ ได้แก่ภาพ เช่น ภาพเขียน ภาพถ่าย ภาพที่ตัดมา วัสดุลายเส้นได้แก่ การตูนลายเส้น แผนภูมิ แผนสถิติ โปสเตอร์วัสดุมีทรง ได้แก่ หุ่นจำลอง ของจริง 2) เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ได้แก่เครื่องเสียง เช่น เครื่องบันทึกเสียง เล่น แผ่นเสียงและเครื่องขยายเสียงเครื่องฉาย เช่น เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ 3) กิจกรรม โสตทัศนูปกรณ์ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่การจัดนิทรรศการการจัดสถานการณ์จำลอง เช่นเดียวกับวิทยุ วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนา ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้ว่าเป็นตัวกลางสำหรับการ ส่งเสริมและสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นสื่อธรรมชาติ สื่อ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี ตลอดจนเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่น

4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อรองรับนโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทให้สามารถ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษา

องค์ประกอบของผู้นำทางวิชาการ

องค์ประกอบของผู้นำทางวิชาการเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ผู้นำมีสัมพันธภาพกับมวลชน ได้อย่างองอาจและทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชายอมรับเลือกให้มาดำรงตำแหน่งซึ่งจะเป็นผลให้แสดง บทบาทและหน้าที่ได้อย่างชอบธรรมและมีประสิทธิภาพ ฮอลลิงเจอร์ และเมอร์ฟี (อ้างใน บุญ นาค ทับทิมไทย, 2557 : 39-41) ได้เสนอองค์ประกอบของพฤติกรรมความเป็นผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารโรงเรียนไว้ 3 องค์ประกอบใหญ่ คือ

1. การกำหนดภารกิจของโรงเรียน (Defining the School Mission) การกำหนด ภารกิจของ โรงเรียน เป็นการกำหนดกรอบขอบเขตของงานที่โรงเรียนต้องรับผิดชอบ ในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ และสร้างความเข้าใจในภารกิจดังกล่าวให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ซึ่งจำแนก เป็น 2 องค์ประกอบ คือ

1.1 การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน (Framing School Goals) การ กำหนดเป้าหมายของ โรงเรียนนั้นจะต้องมีความชัดเจน โดยเน้นที่ผล สัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนโดยให้ทีมงานมีส่วนในการกำหนดเป้าหมายทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งจะต้องรวมถึง

ความรับผิดชอบของคณะครู เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด เป้าหมายในด้านการปฏิบัติงาน จะต้องแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ นอกจากนั้นเป้าหมายของโรงเรียนจะต้องมีลักษณะที่ง่ายต่อครู ในการที่จะไปสอนให้ตรงตามจุดประสงค์ในห้องเรียน

1.2 การสื่อสารเป้าหมายของโรงเรียน (Communicating School Goals) การสื่อสารเป้าหมาย ของโรงเรียนนั้น ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีขึ้นเพื่อให้ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนได้ทราบโดยทั่วกัน ทั้งในรูปที่เป็นทางการ เช่น การประชุมคณะครู การชี้แจงในหนังสือ คู่มือของโรงเรียน ฯลฯ และโดยรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกับครู เป็นต้น

2. การจัดการด้านการเรียนการสอน (Managing the instructional program) การจัดการด้านการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลส่งเสริม และสนับสนุนของครู การเรียนของนักเรียนและการประสานการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจำแนกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

2.1 การนิเทศและการประเมินด้านการสอน (Supervising and Evaluation Instruction) การ นิเทศและการประเมินผลด้านการสอนนั้น ผู้บริหารจะทำงานร่วมกับครูในชั้น หลักสูตรและการสอน ผลงานของผู้บริหารจะต้องมั่นใจได้ว่าเป้าหมายของโรงเรียนได้กล่าวถูกถ่ายทอดสู่การปฏิบัติในห้องเรียน ซึ่งรวมถึงการประสานเป้าหมายของโรงเรียนกับจุดประสงค์ของการเรียนในห้องเรียน ให้การสนับสนุนด้านการสอนให้ตรงตามจุดประสงค์ ควบคุมการสอนในห้องเรียน โดยการเยี่ยมอย่างไม่เป็นทางการ การให้ผ่นย้อนหลังแก่ครูทั้งด้านการนิเทศและการประเมินผล โดยมีจุดประสงค์ที่จะทำให้เป็นรูปธรรมและให้ครูเป็นผู้นำวิธีสอนที่เฉพาะเจาะจงไปปฏิบัติ

2.2 การประสานงานด้านการใช้หลักสูตร (Coordinating Curriculum) หมายถึง พฤติกรรมการประสานงานกับครูในด้านการนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล จุดประสงค์ตามหลักสูตรของโรงเรียน จะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาที่สอนในห้องเรียน และคะแนนการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยตรง

2.3 การตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียน (Monitoring Student Progress) ผู้บริหารควรจะใช้ผลจากคะแนนทดสอบในการกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน การประเมินหลักสูตร การประเมินด้านการสอน และการวัดผลความก้าวหน้าตามเป้าหมายของโรงเรียน

3. การส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน (Promote School Climate) บรรยากาศทางวิชาการในโรงเรียนจะเกี่ยวข้องกับบรรทัดฐาน (Norms) และเจตคติของบุคลากร และนักเรียนในโรงเรียนผู้บริหารจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียนทั้งด้านตัวครู นักเรียน และการเรียนการสอน รวมทั้งมาตรฐานทางวิชาการของโรงเรียน ซึ่งจะจำแนกบทบาทในการส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการของโรงเรียน จำแนกเป็น 6 องค์ประกอบ คือ

3.1 การควบคุมการใช้เวลาในการสอน (Protecting Instructional Time) เวลาที่ใช้ในการสอนของครูในห้องเรียนมักจะสูญเสียไปกับการแนะนำกฎเกณฑ์ในการเรียนให้กับเด็กที่เรียนช้า รวมทั้งคำขอร้องต่างๆจากฝ่ายสำนักงานของโรงเรียน ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องหาทางควบคุมกิจกรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด โดยผลักดันให้เป็นนโยบายของโรงเรียน

ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในการนำนโยบายนี้ไปใช้ โดย การกำจัดสิ่งต่างๆที่จะทำให้การสอนในห้องเรียนหยุดชะงักลงได้ ก็จะสามารถเพิ่มเวลาในห้องเรียนอย่างมีศักยภาพ และนักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

3.2 การดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด (Maintaining High Visibility) การดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด เป็นการช่วยเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารนักเรียนและกับครู ซึ่งปฏิสัมพันธ์อย่างนี้เป็นทางการแบบนี้ผู้บริหารจะได้รับข้อมูลมากมายในด้านความต้องการของนักเรียนและครู ผู้บริหารจะมีโอกาสสื่อสารเป้าหมายระดับต่างๆของโรงเรียนให้นักเรียนและครูทราบ

3.3 การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู (Providing Incentives for Teachers) การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู การสร้างบรรยากาศเชิงบวกด้านการเรียนรู้ รวมทั้งการให้รางวัลและการให้การยอมรับการทำงานของครู นับเป็นบทบาทที่สำคัญส่วนหนึ่งของผู้บริหารในการทำให้โครงสร้างของการทำงานดีขึ้น รางวัลที่ผู้บริหารสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้กับครูอาจารย์อย่างไม่มีเงินเพียงอย่างเดียว หากแต่อาจจะเป็นคำชมเชยทั้งโดยส่วนตัวหรือการให้สังคมยอมรับโดยการมอบใบประกาศเกียรติคุณ และการให้รางวัลอย่างเป็นทางการ เป็นต้น

3.4 การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ (Promoting Professional Development) การส่งเสริมให้มีการพัฒนาวิชาชีพ ผู้บริหารให้โอกาสแก่ครูในการพัฒนาวิชาชีพ โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมระยะประจำการ รวมทั้งการช่วยให้ครูได้เรียนรู้ถึงการผสมผสานทักษะต่างๆตามโครงการพัฒนาบุคลากร และช่วยให้ครูสามารถนำไปใช้ในห้องเรียนได้

3.5 การพัฒนาและสร้างมาตรฐานด้านวิชาการ (Developing and Enforcing Academic Standards) มาตรฐานทางวิชาการที่สูง และมีความชัดเจนจะเป็นสิ่งที่จำเป็นในการปรับปรุงการเรียนของนักเรียน และมาตรฐานที่สูงขึ้นนี้ จะแสดงได้จากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นของโรงเรียนในโอกาสต่อไป

3.6 การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ (Providing incentives for learning) การส่งเสริมฐานการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการให้รางวัล และการให้การยอมรับนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ด้านวิชาการสูงและเมื่อนักเรียนมีการปรับปรุงผลการเรียนดีขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารต้องให้โอกาสนักเรียนให้การที่จะเป็นที่ยอมรับของห้องเรียนและในโรงเรียน โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประสานระหว่างห้องเรียนและโรงเรียนในด้านการให้รางวัล เพื่อเป็นการยืนยันว่าผู้บริหารให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรูปแบบการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ใน 3 รูปแบบ ซึ่งโรงเรียนสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยพิจารณาตามความเหมาะสมและบริบทของโรงเรียน ดังนี้

1. การเรียนในชั้นเรียน (On Site)

การเรียนการสอนที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในชั้นเรียนเป็นหลัก โดยครูผู้สอนสามารถนำรูปแบบการเรียนการสอนอื่น ๆ มาบูรณาการเข้ากับ การเรียนในชั้นเรียน ได้ เช่น การเรียนผ่านโทรทัศน์ (On Air) หรือ การเรียนผ่านอินเทอร์เน็ต (Online) เป็นต้น

2. การเรียนผ่านโทรทัศน์ (On-Air)

การเรียนการสอนทางไกลผ่านโทรทัศน์ในระบบดิจิทัล และระบบดาวเทียม เพื่อให้ นักเรียนเข้าถึงการเรียนรู้ในทุกครัวเรือน ทั้งนี้ มูลนิธิการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ในพระบรม ราชูปถัมภ์ ได้อนุเคราะห์ในการส่งสัญญาณออกอากาศ 15 ช่องสัญญาณ (อนุบาล 1 - ม. 6) พร้อมทั้งอนุเคราะห์เนื้อหาสาระการเรียนรู้ในระดับ ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ส่วนเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้จัดทำสื่อวีดิทัศน์การเรียนการสอน

3. การเรียนการสอนแบบออนไลน์ (Online)

การเรียนการสอนแบบออนไลน์ เป็นการศึกษาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยนักเรียน สามารถเลือกเรียนตามความสนใจ หรือครูอาจกำหนดเนื้อหาการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเข้าถึง เนื้อหาด้วยตนเองได้ทุกที่ทุกเวลา เนื้อหาอาจประกอบด้วย ข้อความ , รูปภาพ , เสียง , วิดีโอและ สื่อมัลติมีเดียอื่น ๆ ซึ่งนักเรียน ครู และเพื่อนร่วมชั้นเรียน สามารถติดต่อ สื่อสาร ปรีक्षा หรือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นแบบเดียวกับการเรียน ในชั้นเรียนทั่วไป โดยใช้ช่องทางการสื่อสารผ่าน E mail, Chat, Social Network เป็นต้น

นอกจากนี้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนยังสามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การจัดการเรียนการสอนแบบปกติ หรือ การเรียนในชั้นเรียน (On Site)

สำหรับสถานศึกษาที่มีผลการประเมินตนเอง ตามแบบประเมินตนเองสำหรับ สถานศึกษาในการเตรียมความพร้อมก่อนเปิดภาคเรียน เพื่อเฝ้าระวังและป้องกัน การแพร่ระบาดของ โรค COVID 19 ในระดับ “สีเขียว ” หรือ “สีเหลือง ” สามารถจัดการเรียนการสอนแบบปกติ ในชั้นเรียนได้ ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามมาตรการ 6 ข้อปฏิบัติ ในสถานศึกษา ได้แก่ 1) วัดไข้ 2) ใส่ หน้ากาก 3) ล้างมือ 4) เว้นระยะห่าง 5) ทำความสะอาด 6) ลดแออัด รวมถึง สถานศึกษาจะต้อง นำเสนอ รูปแบบการจัดการเรียนการสอน (ตามที่สถานศึกษาประเมินตนเองใน ข้อที่ 9) และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) และศูนย์ปฏิบัติการควบคุมโรคจังหวัด (ศปก.จ.) ให้โรงเรียนสามารถเปิดเรียนได้ทั้งโรงเรียน

2. การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning Learning)

การจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน คือ การจัดการเรียนรู้ ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้ หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในห้องเรียน ผสมผสานกับการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่ ครูและนักเรียนไม่ได้เผชิญหน้ากัน หรือการใช้แหล่งเรียนรู้ ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ซึ่งมีเป้าหมาย อยู่การเรียนรู้ของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยโรงเรียนสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ได้ดังนี้

2.1 การสลับชั้นมาเรียนของนักเรียน แบบสลับวันเรียน

2.2 การสลับชั้นมาเรียนของนักเรียน แบบสลับวันคู่ วันคี่

2.3 การสลับชั้นมาเรียนของนักเรียน แบบสลับวันมาเรียน 5 วัน หยุด 9 วัน

2.4 การสลับช่วงเวลามาเรียนของนักเรียน แบบเรียนทุกวัน

2.5 การสลับกลุ่มนักเรียน แบบแบ่งนักเรียนในห้องเรียนเป็น 2 กลุ่ม

2.6 รูปแบบหรือวิธีอื่น ๆ

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19)

โรงเรียนควรจัดการเรียนการสอนให้ครบหลักสูตรตามความเหมาะสม เช่น

- กรณีมาเรียนที่โรงเรียนเน้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาซับซ้อน และภาคปฏิบัติ ที่ต้องใช้อุปกรณ์และมีครูดูแล กรณีเรียนอยู่ที่บ้าน เน้นเนื้อหา ที่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และปฏิบัติงานตามที่ครูมอบหมาย เช่น เรียนรู้ จากแบบเรียน ใบความรู้ DLTV สื่อการสอนทางไกลผ่านโทรทัศน์ หรือทาง Online

- กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ ครูชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนรู้กับผู้ปกครองและนักเรียน อาจเรียนรู้จากการช่วยผู้ปกครองทำงานบ้านหรือประกอบอาชีพเท่าที่ทำได้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา อาจให้นักเรียนดูแลสุขภาพและออกกำลังกายที่บ้าน แล้วบันทึกการปฏิบัติส่งครู และกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ บางภาระงานให้นักเรียนปฏิบัติที่บ้าน เป็นต้น

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรม เพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ อาจปรับวิธีการจัดกิจกรรมหรือบูรณาการกับกิจกรรมการเรียนการสอน

ทั้งนี้ การเรียนรู้นอกห้องเรียน เช่น การเรียนด้วยระบบการสอนทางไกล ผ่านโทรทัศน์ หรือช่องทางการเรียนอื่น ๆ เช่น Onlineการศึกษาจากแบบเรียน หรือใบความรู้ สามารถนามานับเวลาเรียนได้

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ให้นำกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นฝึกกระบวนการคิด ให้นักเรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติมากกว่าการฟังบรรยายเพียงอย่างเดียว จากเดิมเริ่มที่ครูสอนในห้องเรียน แล้วมอบการบ้านให้ไปทำที่บ้าน อาจเปลี่ยนเป็นครูกำหนดประเด็นหรือหัวข้อ พร้อมทั้งให้แหล่งข้อมูล นักเรียนไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองล่วงหน้า เมื่อมาเรียนในห้อง เป็นการอภิปราย ถกเถียง และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิด การเรียนรู้ การตรวจสอบความเข้าใจการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นสิ่งสำคัญ ควรดำเนินการเป็นระยะ สามารถดูจากการแสดงความคิดเห็น การทำกิจกรรมระหว่างเรียน การทำแบบฝึก การสรุปการเรียนรู้ เช่น Mind Map เป็นต้น

การจัดประสบการณ์สำหรับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล) ครูสามารถออกแบบกิจกรรมตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และอาจเลือกใช้เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรม หรือผสมผสานกิจกรรมแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมพัฒนาการนักเรียนทุกด้าน โดยมีครูผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน และอำนวยความสะดวกสำหรับการกำหนดตารางหรือกิจวัตรประจำวันและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน ให้คำนึงถึงการรักษาความปลอดภัยของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กระทรวงศึกษาธิการ, 8 มิถุนายน 2563)

หลักปาณิกรรมในพุทธปาณิสูตร

พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักธรรมของการบริหารจัดการไว้อย่างน่าสนใจซึ่งได้มีนักวิชาการทั้งทางพุทธหรือกระทั่งนักวิชาการที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการทั่วไปได้นำหลักดังกล่าวไปใช้หรือมีส่วนร่วมของหลักธรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ในการบริหาร

จัดการดังกล่าวหลักการบริหารนี้ได้ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎกอังคุตตรนิกายติกนิบาตปฐมปิณาสร์ซึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่าผู้ที่จะเป็นนักบริหารจัดการที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีการบริหารจัดการที่ดีและมีมนุษยสัมพันธ์ดี

จากเนื้อหาในพระไตรปิฎกดังกล่าวทำให้เราเข้าใจได้ระดับหนึ่งของพระสูตรนี้แต่เพื่อที่จะเข้าใจในหลักธรรมในทฎติยาปานิณสูตรมากยิ่งขึ้นได้มีพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ท่านได้กล่าวถึงทฎติยาปานิณสูตรหรือปาปิณิกธรรม 3 ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรมว่า (ปาปิณิกังคะ หลักพ่อค้า, องค์คุณของพ่อค้า-qualities of a successful shopkeeper or businessman) ประกอบด้วยจักขุมาคือ ตาดี วิรุโรรคือ จัดเจนธุรกิจ และนิสสัยสัมปันโนคือ พร้อมด้วยแหล่งทุนเป็นที่ยอด

จากหลักการของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ดังกล่าวก็สอดคล้องกับสิ่งที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงคำตรัสองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในทฎติยาปานิณสูตรว่าเกี่ยวกับคุณลักษณะ 3 ประการ ของนักบริหารที่จะช่วยให้การบริหารทำสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

1. จักขุมา หมายถึง ปัญญาองค์การณ้เื่อรู้ว่านาคตเศรษฐกิจหรือตลาดจะมีแนวโน้มเป็นแบบไหนหรือสามารถคาดการณ์ทิศทางหรืออนาคตในการดำเนินธุรกิจได้แม่นยำจากการอาศัยกระบวนการคิดที่รอบคอบและมีเหตุผลโดยอาจใช้ประสบการณ์ในอดีตร่วมในการตัดสินใจและวางแผนด้วยซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิดหรือทักษะทางด้านความคิด

2. วิรุโรร หมายถึง จัดการธุระได้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีความรู้และความเชี่ยวชาญคุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือความชำนาญการด้านเทคนิคหรือทักษะทางด้านการปฏิบัติงาน

3. นิสสัยสัมปันโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคนโดยสามารถทำให้พนักงานแต่ละคนปฏิบัติงานตามคำสั่งด้วยความเต็มใจได้เป็นต้นคุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์

ภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามหลักพุทธธรรมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19)

ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์โควิดได้ ซึ่งหลักพุทธธรรมที่นำมาใช้คือ หลักหลักปาปิณิกธรรมในทฎติยาปานิณสูตร สำหรับการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์โควิดนั้น ประกอบด้วย การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักปาปิณิกธรรม

ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักทฎติยาปานิณธรรม คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษา จะช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้

และทักษะที่จำเป็น กำหนดให้จัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและสาระที่ควรเรียนรู้ มีในหลักสูตรสถานศึกษา สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทพื้นที่ของแต่ละสถานศึกษา จึงต้องมีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความรู้ มีความสามารถ ตลอดจนบูรณาการมาใช้ในการจัดการหลักสูตรให้เป็นผู้ทันสมัย ในช่วงสถานการณ์โควิด ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสม มีการจัดศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เพื่อให้การพัฒนาและใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปณิธาน

การจัดการเรียนรู้ที่ต้นในการเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีหลักในการยึดคือ วิเคราะห์หลักสูตร วางแผนการสอน กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลก่อนวางแผนการจัดการเรียนการสอนนำกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเข้ามาใช้ในการสอนร่วมกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ตามความสามารถของมาตรฐานการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง และการดำเนินการจัดการเรียนรู้ ให้อรรถกถาเทคนิคและวิธีการสอนอย่างหลากหลายโดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ และสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน การตรวจสอบ สร้างเครือข่ายการทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และประเมินผลการเรียนรู้ การเรียนการสอนของครูและบุคลากร มี รายงานผลการจัดการเรียนรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิด ได้ดำเนินการตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการได้ไว้ สถานศึกษาสามารถเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละสถานศึกษา จึงทำให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามเป้าประสงค์ ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้จากการจัดการเรียนได้อย่างเต็มที่

3. ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักปณิธาน

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิดจะผลิตสื่อให้มีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้นั้น จะต้องมีการกระบวนการผลิตที่มีขั้นตอนและมีระบบเพื่อให้สื่อที่ผลิตมีคุณค่าต่อการศึกษายิ่งที่สุด ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรพิจารณาปัจจัยเพื่อการผลิตและพัฒนาสื่อ พัฒนาความรู้ความสามารถของครูและบุคลากร ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยรู้จักใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ตามศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ มีการร่วมกันวางแผนเพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ โดยการฝึกอบรมด้านเทคนิคที่เหมาะสม สร้างสรรค์ผลิตสื่อการเรียนรู้อะไรก็ตามให้เกิดความหลากหลาย เลือกใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้อย่างเหมาะสมร่วมกันประเมิน โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมกันประเมินผลการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า สื่อการเรียนรู้ที่ผู้บริหารพัฒนาขึ้น สอดคล้องกับในช่วงสถานการณ์โควิด ทำให้ครูที่ดี นักเรียนที่ดี นำไปใช้กับการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม และเกิดการเรียนรู้ทางวิชาการได้ง่ายกว่าเมื่อก่อน

4. ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักปณิธาน

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิดควรส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้จากทรัพยากรที่มี มีการดูแลแหล่งเรียนรู้ให้มีสภาพใช้การได้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ สร้างความร่วมมือระหว่างแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่ให้เกิดการเชื่อมโยงกันร่วมมือการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง แล้วจัดทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้พัฒนาแหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้ง

พัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ครูสถานศึกษาอื่น บุคคลองค์กร หน่วยงานสนับสนุนให้ครูและบุคลากรสร้างเสริมประสิทธิภาพแหล่งเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องการกำกับติดตาม และส่งเสริมแหล่งเรียนรู้เพื่อนำมาประยุกต์และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ

สรุป

การจัดการศึกษาในทุกๆระดับนั้น การบริหารงานด้านวิชาการนับเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะ จุดมุ่งหมายของการบริหารวิชาการอยู่ที่การสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้มีจริยธรรม และมีคุณสมบัติ ตามที่ต้องการ การดำเนินงานด้านวิชาการของสถานศึกษาดำเนินการโดยการบริหารงานด้านวิชาการ จึงเป็นงานที่สำคัญของ ผู้บริหารที่จะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักการในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานด้านวิชาการให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ประสพผลสำเร็จตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นสิ่งสำคัญคือการมีภาวะผู้นำทางวิชาการ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องคุณสมบัติคุณลักษณะเป็นที่เคารพศรัทธาเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นที่ยอมรับของ สังคม และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารจัดการ อีกอย่างหนึ่งภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) มีหน้าที่ด้วยกัน 4 ด้าน ดังนี้ 1) การบริหารจัดการหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ และ 4) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ หลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สำหรับภาวะผู้นำทางวิชาการคือ หลักพุทฺธยปาปณิกธรรม ภาวะผู้นำเชิงวิชาการตามหลักพุทธธรรมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักปาปณิกธรรม 2) ด้านการจัดการเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม 3) ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม และ 4) ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักปาปณิกธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ.พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.
- กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: พัฒนานวัตกรรมจัดการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2548.
- โกศิษฐ์ เปลรินทร์, “การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยานิพนธ์ ปรัชญ., ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552.
- ธีระ รุญเจริญ, การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา, กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง, 2546.
- เนตรพัฒนา ยาวีราข, ภาวะผู้นำและผู้นำเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทริบเพิล กรุ๊ป จำกัด, 2552.
- ประสิทธิ์ เขียวศรี และคณะ, “รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน”, รายงานการวิจัย, สถาบันพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา: กระทรวงศึกษาธิการสำนักงานปลัดกระทรวง, 2548.

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **การบริหารงานวิชาการ.**, กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี 2553,
- พระครูโอภาสณนทกิตติ (ศักดิ์ โอภาโส), “การวิเคราะห์ทักษะภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนวิถิพุทธระดับประถมศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.
- พัชสิรี ชมพุดำ, **องค์การและการจัดการ**, กรุงเทพมหานคร: แมคกรอ-ฮิล, 2552.
- ภารดี อนันต์นาวิ, **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: มนต์ธีร์, 2551.
- รุ่งนภา นุตราวศ์, “หลักสูตรอิงมาตรฐาน การพัฒนาสู่คุณภาพ”, **วารสารวิชาการ**, ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2552): 57.
- วิชัย วงษ์ใหญ่และมารุต พัฒนา, **หลักสูตรแกนกลางสู่หลักสูตรสถานศึกษา: กระบวนทัศน์ใหม่การพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, 2557.
- วีรยุทธ ชาตะกาญจน์, **เทคนิคการบริหารสำหรับนักบริหารการศึกษามีออาชีฟ**, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- สุนทร โคตรบรรเทา, **หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, 2551.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, “หลักเกณฑ์และวิธีการพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาก่อนแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา”, **วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา**, ปีที่ 30 เมษายน-พฤษภาคม 2553, 30 – 32.
- อัศนีย์ สุกิจใจ. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา, **บทความวิชาการ**, **วารสารวิจัยพุทธศาสตร์** ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน), 2560, 23 – 37.